

Böyük alimin zəngin irsi qiymətli sərvət kimi qorunur

"Mustafa bəy Topçubaşovun həyat yolu, yaradıcılığı, onun bizim üçün və gələcək nəsillər üçün qoyduğu irs milli sərvətimiz və milli iftixarımızdır".

Heydər ƏLİYEV

Avqustun 5-i Azərbaycan tibb elmi və tibb təhsili sistemlərinin, bütövlükdə Azərbaycan səhiyyəsinin ilk yaradıcıları və qurucularından biri olan dünyaşöhrətli cərrah, akademik Mustafa bəy Ağabəy oğlu Topçubaşovun doğum günüdür. Həmin gün Azərbaycan Tibb Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən və akademik M.A.Topçubaşova həsr olunan "Xatirə muzeyi"nin də 30 yaşı tamam olur.

Dünyaşöhrətli alim-cərrah, Əməkdar elm xadimi, akademik M.A.Topçubaşov haqqında yaxın keçmişlərdəki, qəzet və jurnal səhifələrində müxtəlif səpkili elmi, elmi-kütləvi məcmuələrdə çoxsaylı yazılar, monoqrafiya və kitablar dərc edilib, filmlər çəkilib və onların gələcəkdə də davamlı olacağı şübhəsizdir.

Muzeyin təşkili ideyası 1995-ci ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sərəncamına əsasən akademik M.A.Topçubaşovun anadan olmasının 100 illik yubileyinin keçirilməsi ərəfəsində yaradılmışdır. 100 illik yubileydə möhtəşəm nitq söyləyən Ulu Öndər Heydər Əliyev M.A.Topçubaşovun Azərbaycan tibb elmini, səhiyyəsinə beynəlxalq miqyasda yüksək səviyyədə təmsil etməsini qürur hissləri ilə bildirmiş, ona olan rəğbətini, ehtiram və məhəbbətini diqqətə çatdırmış, eyni zamanda digər görkəmli Azərbaycan ziyalılarından qürurverici rolundan danışmışdır.

Yubiley təntənələrinin davamı kimi həmin il ATU-nun III Cərrahi xəstəliklər kafedrasında - görkəmli alimin çalışdığı iş otağında onun "Xatirə Muzeyi"nin təntənəli açılışı olmuşdur.

Rəsmi açılışda Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin və Tibb Universitetinin əməkdaşları, deputatlar, eləcə də digər qonaqlar çıxış edərək görkəmli alim və ictimai xadim, akademik M.A.Topçubaşovun həyat və fəaliyyətindən, insani keyfiyyətlərindən danışmış, onun adını əbədiləşdirən belə bir "Xatirə muzeyi"nin yaradılmasının məqsəduyğun olduğunu bildirmiş, onu nəsillərə nümunənin, böyük şəxsiyyət Heydər Əliyev ideyalarına sədaqətin parlaq təzahürü adlandırmışlar.

Alimin qızı tibb elmləri namizədi, dosent Zemfira xanım Topçubaşova ailələri adından

Ümummilli Lider Heydər Əliyevə, həmçinin "Xatirə muzeyi"nin təşkilatçılarna, qədirbilən Azərbaycan xalqına minnətdarlığını bildirmiş, təşəkkürlərini yetirmişdir.

"Xatirə muzeyi"nə rəhbərlik kafedranın əməkdaşı, akademik sadiq və etibarlı tələbələrindən olan tibb elmləri namizədi, dosent Şəfa Əliyevə həvalə olunmuşdur. Həmin andan bu günə qədər Şəfa müəllim muzeyin həyat vəsiqəsinin əbədiliyinin təminatına öz töhfələrini vermiş, onun tək cə Azərbaycanca deyil, beynəlxalq aləmdə də tanınmasına, aidiyyəti üzrə ölkəmizdə olan xarici qonaqların muzeylə tanışlığına əlverişli imkanlar yaratmışdır.

Ümumiyyətlə, "Xatirə muzeyi"ndə minə qədər unikal eksponat qorunub saxlanılır. Onlardan 550-si ekspozisiyada nümayiş etdirilir. Bu eksponatlar görkəmli alimin keçdiyi şərəfli həyat yolundan söhbət açır. Ekspонатlar Mustafa bəyin Qərbi Azərbaycanda - İrəvan kişi gimnaziyasında aldığı ilk təhsil illərindən, daha sonra Kiyev Universitetinin Tibb fakültəsini bitirib Vətənə qayıtmasından, burada böyük həvəslə yaradıcı, qurucu işlərə başlamasından bəhs edir.

1937-ci ildə dünya anesteziologiya elmi tarixində ilk dəfə olaraq orijinal keyitmə üsulu - inyeksiyon efir-yağ narkozu - "Analgeziya üsulu"nu kəşf edən alimin bu kəşfinə və onun geniş miqyasda təcübəyə tətbiqinə görə SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademik A.V. Vişnevski adına mükafatına və xüsusi diplomuna layiq görülməsinin muzeydəki görüntüləri hamıda qürur hissləri oyadır. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, bu kəşf həm də haqlı olaraq dünyəvi əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə Beynəlxalq Nobel mükafatına təqdim edilmişdi. Lakin təəssüf ki, Azərbaycan xalqının və bütövlükdə türk millətinin mənfur düşmənləri bu sahədə də tərribata əl ataraq müxtəlif növ vasitələrdən istifadə etdilər və prosesin baş tutmasına maneə yaratdılar.

Ekspонатlar Mustafa bəyin İkinci Dünya müharibəsi illərindəki fədakar fəaliyyətini də geniş surətdə işıqlandırır. Həmin illərdə Azərbaycan Xalq Səhiyyə Komissarlığı Hərbi Xəstəxanalar İdarəsinin baş cərrahı vəzifəsində çalışan

alim cərrahiyyə sahəsində əldə etdiyi inqilabi yeniliklərə görə "Əməkdar elm xadimi" fəxri adına, SSRİ Dövlət (Stalin) mükafatına, "Lenin" ordeninə, "Qırmızı Əmək Bayrağı" ordeninə, həmçinin "Qafqazın müdafiəsinə görə", "Almaniya üzərində qələbə" medallarına layiq görülüb.

"Xatirə muzeyi"nin vitrinində nümayiş etdirilən eksponatlar arasında keçmiş SSRİ-nin rəhbəri olmuş İosif Stalinin Azərbaycan aliminin müharibə illərində göstərdiyi rəşadətli xidmətlərinə görə ona ünvanlandığı şəxsi təşəkkür teleqramı da diqqəti cəlb edən nadir eksponatlardandır.

1954-cü ildə akademik fəaliyyət göstərdiyi kafedrada operasion-auditoriya təşkil etməsinə aid detallar, onun tələbələrə, gənc həkim kadrlarına qayğısı xüsusi sənəd və fotoalarda əksini tapmışdır.

Dünyaşöhrətli alimin 62 illik əmək fəaliyyəti dövründə yüz minə yaxın cərrahlıq əməliyyatı aparmasına, 5 cildlik "Xüsusi cərrahlıq" kitabının, 8 monoqrafiyasının, 300-dək elmi və elmi-kütləvi işlərin müəllifi olmasına aid sənədli görüntülər hər kəsi valeh edir. Bu illər ərzində Şəfa müəllimin öz təşəbbüsü ilə sevimli müəlliminin kiril əlifbası ilə qələmə aldığı 5 cildlik orijinal "Xüsusi cərrahlıq" kitabını latın qrafikası ilə yenidən çap etdirərək müasir oxucuların ixtiyarına verməsi onun xeyrxahlıq missiyasının parlaq təzahürünə çevrilib.

Akademik Mustafa bəy Topçubaşovun 1952-ci ildə Bolqarıstan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü seçilməsi, III dərəcəli "Kirill və Mefodi" ordeni ilə təltif edilməsi mərasimləri ilə tanışlıq, internasionallıq rəmzinə çevrilmiş alimin

yaratdığı ölkələrarası inteqrasiyanın əhəmiyyəti hamıda xoş ovqat oyadır.

Mustafa bəy Azərbaycan SSR Sülhü Müdafiə Komitəsinin sədri və SSRİ Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü kimi ona həvalə edilən bütün ictimai işləri şərəflə yerinə yetirmişdir. Onun Ümumdünya Sülh Şurasının gümüş medalına, Sovet Sülhü Müdafiə Komitəsinin fəxri fərmanlarına layiq görülməsini əks etdirən görüntülər "Xatirə muzeyi"nin bəzəyinə çevrilən eksponatlardandır.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1975-ci ildə akademik M.A.Topçubaşovun 80 illik yubileyində görkəmli alimə təqdim etdiyi dördüncü "Lenin" ordeni, eləcə də "Oraq və Çəkiç" qızıl medalı ilə yanaşı, "Sosialist Əməyi Qəhrəmanı" kimi yüksək ada layiq görülməsi ilə bağlı sənəd və eksponatlar "Xatirə muzeyi"nin ən görkəmli yerində saxlanılır.

Muzeydə 1995-ci il oktyabrın 14-də Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sərəncamı ilə görkəmli ictimai və elm xadimi, akademik Mustafa bəy Topçubaşovun anadan olmasının 100 illik yubileyinin əsrarəngiz təntənələrlə qeyd olunmasını əks etdirən görüntüləri hamı böyük maraqla qarşılayır.

Ümummilli Liderin indiki və gələcək nəsillərə etibar etdiyi dövlət müstəqilliyimizi möhkəmləndirmək, eləcə də akademik Mustafa bəy Topçubaşov kimi nadir ziyalı şəxsiyyətlərimizin zəngin irsini qorumaq, bu böyük insanların ideyalarını yaşatmaq, onlardan lazımcə bəhrələnmək hər bir Azərbaycan vətəndaşının müqəddəs borcudur.

Mübariz ALLAHVERDİYEV,
ATU-nun professoru